

έθνικα γράμματα, παρά και σύνολη ή διανοητικιά μόρφωση του γένους τους. Γιατί συζήτηση εδώ δι χωράει, πώς ο έλληνας νους έχει μεγάλη ανάγκη να ξαναδροσιστεί. Μά ο μαρασμός του έχει άραγες άφορμή τὸ κράτος τῆς καθαρέουσας, ἡ εἶναι ἴσως ἀφρὴ σημάδι διανοητικιάς φτώχειας; Ἐδῶ ὑπάρχει ἴσως ἀμοιβαία ἐπιρροή. Μά ὅποιος ἔχει πίστη στοὺς Ἕλληνας πὸς θὰ ξαναπροκόψουν, ἀφρὸς πρέπει νὰ πεί ναι στὸ πρῶτο μας ρῶτημα, καὶ νὰ παραδεχτῆ πὸς ἡ διανοητικιά τους ζωὴ θὰ ξαναθίσει ἀμα τέλος τινάζουμε πέρα τῆς ἀλυσίδας τοῦ ψευτοκλασικισμοῦ ἀλλοῶς, φοβοῦμαι πὸς ὁ Ἕλληνισμός θὰ καταπονθεῖ ἀπὸ τοὺς νεότερους Ἰλλυρικὸς λαοὺς, πού ἂν καὶ κατώτεροί του τώρα, κοιτάζουν ὁμως κατὰ τὰ ζωντανὰ παρόντα.

ΛΕΚΑΣ ΑΡΒΑΝΙΤΗΣ
μεταφραστής.

ΤΡΑΓΟΥΔΙ

Στὸ χορὸ τοῦ Ὁδικοῦ Σύλλογου Ποταμοῦ

Νέοι, τονίστε τὴ φωνὴ
Μελωδικὰ νὰ ἠχήση
Στῆς θείας τέχνης τὸ Ναῶ,
Κι' αὔρα ὡς κυματισμῶν . . .

Ἀρμονικὸν ἀντίλαλο
Ποῦ στὰ οὐράνια ἀκόμα
Μὲς τῶν θεῶν τὸ δῶμα
Μὲ χάρη ν' ἀκουστῆ.

Νέοι, τονίστε τὴ φωνὴ
Γλυκὰ μέσα νὰ κλείση
Χαρῶς αἰσθήματα ἢ ψυχῆ,
Κι' ὀλόγυρα ὡς σκορπισμῶν

Τὴ μαγικὴ τῆς δύναμη
Νὰ κινηθοῦν μονάχοι
Πάλαι οἱ σκληροὶ βράχοι
Ἐγνώστε τὴ φωνή.

Κέρκυρα Σπύρος Περούλης

Η ΛΑΪΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ

εἶναι ΤΑΜΙΕΥΤΗΡΙΟ γιὰ τὸ λαὸ καὶ δέχεται καταθέσεις ἀπὸ μὲν δραχμῶν καὶ ἀπάνω. Σοῦ πλερώνει τόκο $\pm \frac{1}{2} \%$ καὶ σοῦ δίνει πίσω τὰ χρήματά σου ὅποτε θελήσεις εἴτε ὅλα εἴτε μέρος ἀπ' αὐτά.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΞΕΓΥΜΝΩΜΑΤΑ*)

§ 7

Οἱ Ἐθνικοὶ Ἀρχηγοί.

Ἡ Ἐκκλησία μας λοιπὸν εἶταν τὸ μόνον ἔθνικὸ σύστημα πού, ἀδιάφορα ποιά τὰ αἰτία, μᾶς τάφθηκε ἀπείραγο ὁ Κεταχτητής. Κ' εἶτανε δὲ λαμπρὴ εὐκαιρία νὰ μᾶς δείξη τὴν εὐεργετικὴ δύνάμη της, ν' ἀνοίξη τὴν ἀγκαλιὰ της, νὰ πάρη τὰ τέκνα της, νὰ τὰ παρηγορήσῃ, νὰ τὰναθρήσῃ, νὰ τὰ φωτίσῃ. Τί ὅμως ἔκαμαν οἱ ἀρχηγοὶ της, μὲλις ἔρχισε ἡ Τουρκοκρατία; Μέσα στὴ γενικὴ τὴν παραλυσία, ἐκεῖ πού ἔπρεπε νὰ κανόνισουνε σοβαρὴ πολιτικὴ καὶ νὰ σπεύρουνε τὰ πρῶτα στοιχεῖα μιᾶς δεύτερης ἔθνικῆς γέννας, μεταμορφωθήκανε, σὰν ἀπὸ κατάρρα ἢ ἀπὸ μάγιο, πὲ δαιμονισμένους ἱεροκάπηλους, καὶ μόνον πού δὲ συστήσανε χρηματιστήριον γιὰ νὰ πηγαίνουνε νὰ μαθαίνουνε ποια εἶναι ἡ τιμὴ τοῦ Πατριαρχικοῦ τοῦ θρόνου καθε στιγμῆ καὶ καθε ὥρα. Ἡ σιμωνία, ἡ ραδιουργία κ' ἡ ἀργυρολογία εἶταν οἱ μόνες φροντίδες τους, ἡ ἀμάθεια κ' ἡ πρόληψη τὰ μεγαλύτερά τους προσόντα. Τυφλοὶ τυφλοὺς ὀδηγοῦσανε στὸν γκρεμόν.

Μά ἄς ἀφήσουμε μιὰ στιγμὴ τὰ θλιβερά τὰ καθίκοντα, καὶ ἄς πάρουμε πρῶτα τὸ λυχνάρι νὰ δοῦμε μὴπως καὶ ζετρωπώσουμε τοὺς δύο τρεῖς πού κατὶ ἐννοιωθᾶν ἀπὸ συνείδηση, δὲ λέμε γιὰ τὸν ἕναν πού τὴν εἶχε σωστὴ καὶ ἀκέρια, καὶ ἄς μὴν πολυακούγεται σήμερα. Ἴσως ἔτσι δυναμώσῃ λίγο τὸ νεῦρον μας καὶ δὲ μᾶς κυριέψῃ ἀβάσταχτος πόνος διαβάζοντας ὑστερα τὰ μαῦρα καὶ τὰ ψυχρά.

Πρῶτος λοιπὸν ἀπὸ τοὺς ὑποφερτοὺς προβάλλει μὲς ἀπὸ τὴν ὁμίχλη ὁ Μάξιμος, πού κάμποση μεγαλοφροσύνῃ εἶδε ὅταν ἔγραφε στοὺς Βενετούς πού κατάρχεσαν τοὺς ὀρθόδοξους Κρητικούς, πὸς κακὸ παράδειγμα δείχνανε αὐτοῖς νῦν ἄρχουσι». Τέτοιο πρᾶμα νὰ γράψῃ ἐπίσημα Πατριάρχης, πάντα κάποιον ἄρρος πρέπει νὰ φύλαγε στὴν ψυχὴ του. Ἀμέσως ὁμως, ὁ ἴδιος ὁ ἱστορικὸς πού μολογᾷ ἄλλοῦ χωρὶς δισταγμὸ τὴν κακορίζικιά τοῦ ἀνώτερου Κλήρου τῶν καιρῶν ἐκείνων, ξεχνιέται αὐτὴ τὴ φορὰ καὶ θαμάζει πού μὲ τὴν ἀφοβίαν διαφέντευαν τὸ Ἔθνος «Οἱ Πατριάρχαι ἐκεῖνοι». Δηλαδή ἕνας δὺς στοὺς ἑκατὸ χρόνους. Τὸ δέκατο πέμτο αἰῶνα ὁ Μάξιμος, καὶ ὁ

(*) Κοίταξε ἀριθ. 281 282 καὶ 28'.

Ἰωάσαφ ὁ Δεύτερος, ἐκεῖνος δὲ πού μὴνῃσε τοῦ Μαχαμέτη πὸς ὄχι τὰ γένηα του, μὰ καὶ τὰ χέρια του καὶ τὸ κεφάλι του νὰ κόψῃ, πάλαι δὲ συγκατανευστὸν ἄνομο γάμο τοῦ Ἀμαρούτση μὲ τὴ Λούκισσα τῆς Ἀθήνας κ' ἐπειτα μὲλις στὸ δέκατο ἔχτο αἰῶνα ξανοίγουμε τὸν Ἰερεμίαν τὸ Δεύτερον, πού κατὶ ἔκαμε καὶ αὐτὸς ὅταν ἔγραφε τοῦ Ντόγη πὸς καιρὸ δὲν ἔχει νὰ συλλογιέται καινούρια μερολόγια, πὸς τάφινε αὐτὰ ἡ Ἐκκλησία γιὰ καλλίτερος χρόνους, ἐπειδὴ ἔχει τώρα ἄλλα σπουδαιότερα νὰ κοιτάξῃ. Πολιτικὴ, θὰ πῆτε, ὄχι καὶ τόσο ἡρωικὴ πού νὰ τρελλαθῇ ἄνθρωπος. Κάπως πὺ σημαντικὴ πρᾶξη του εἶταν ὁ πηγαϊμός του στὴ Μόσκα κατὰ πρόσκληση τοῦ Τζάρου νὰ καθιερώσῃ Πατριαρχικὴ ἔδρα στὴν πρωτεύουσα τῆς Ρουσίας. Καὶ τοῦτο ὁμως, καθὼς καὶ μερικὰ ἄλλα ἀκόμα λιγώτερο σπουδαῖα, ἀποβλέπουνε τὴν πολιτικὴ τῆς Ἐκκλησίας μὲ τοὺς ξένους Ὀρθόδοξους, καὶ τὸ πολὺ μᾶς δείχνουνε πὸς τῆς ἄφινε ἡ Πόρτα τῆς Ἐκκλησίας τὸ λεύτερον νὰ συγκοινωνῆ καὶ μὲ ἄλλα Κράτη (!).

Ὁ Πατριάρχης πού πρῶτος εἶδε ἔζηλο καὶ λαχτάρα νὰ συγγενέψῃ τὴν ἐξωτερικὴ του πολιτικὴ μὲ τὴν ἐσωτερικὴ μεταρρύθμιση καὶ ξαναγέννηση εἶταν ὁ Κύριλλος Πρῶτος, ὁ Λούκκις, (δέκατο ἔβδομο αἰῶνα), καὶ γιὰ χάρη του ἀξίζει νὰ σταθοῦμε δῶ πέρα λίγο.

Εἶχενε ξαναπάρει ἀπάνω τους ἐκεῖνη τὴν ἐποχὴ οἱ Δυτικοί, κ' ἐλπίζοντας νὰ κατορθώσουνε μὲ ραδιουργίες ὅ,τι δὲν καταφεραν ἄλλοτε μὲ συνκροικηση, εἶχανε στείλει στὴν Πόλῃ Ἰησοῦτες, πρῶτα λίγους, ὑστερα πιώτερος. Οἱ Ἰησοῦτες ἐκεῖνοι βρήκανε στάδιο ἀνεμπόδιστο μὲσα στὰ σάπια νερά μας. Χύμιζαν ἐκεῖ σὰν κροκόδειλοι. Ἀνεθοκατέβχαν τοὺς Πατριαρχάδες μ' ὅση γίνεται εὐκολία. Ὁ Κρητικὸς ὁ Λούκκις, ἄνθρωπος σπουδασμένος καὶ μὲ πολὺ φωτισμένες γιὰ τὸν καιρὸ του ἰδέες, εἶδε ἀμέσως τὴν εὐκαιρία πού μᾶς παρουσιάζότανε μὲ τὴ Λουθηρανικὴ μεταρρύθμιση πού ἔβραζε τότες. Κι ἀπὸ γράμματά του καὶ ἀπ' ἄλλες πηγές φαίνεται βέβαιον πὸς βρισκότανε σ' ἀδιάκοπη φιλία μὲ τοὺς σημαντικώτερος Διαμαρτυροῦμενους τοῦ καιροῦ του, μὲ τὸν Ἀρχιεπίσκοπον τῆς Κανταβρηγίας, καὶ ἀργότερα

1) Χρέος μᾶς εἶναι νὰναφέρουμε καὶ τρεῖς τέσσερες πού μαρτύρησαν οἱ δύστυχοι τοὺς πρῶτους αἰῶνες. Ἐπειδὴ, ἔξω ἀπὸ τὸν Κύριλλον τὸ Λούκκι, ἔχομε καὶ τὸν ἄλλο τὸν Κύριλλον, τὸν Κονταρῆ, καὶ τοὺς δύο Παρθένους, Δεύτερον καὶ Τρίτον. Γιὰ τοὺς πολλὸ ἀργότερος ἐδῶ δὲ μιλοῦμε.

νὰ λέρωνε μὲ μογιές τὰ δάχτυλά του; Τὰ κρῦφια αὐτιάσεται, τὸ δάσος βλέπει, ἔχει τὰ δέντρα μόνον, καὶ τὸ ἐξιδανικεῖμα ἔχει ἔργανὸν τοῦ κάθε ποιητῆς, πᾶξίζει τῆνομα. Πόθους καὶ λαχτάρες του ἐνοσαρκόνει στὰ δημιουργήματά του. Ἡ πραγματικότητα εἶναι ἡ βάση μόνον, πού οἰκοδομᾶει, πραγματικὴς εἶναι μονάχα οἱ ἀφορμῆς, πού βρισκονται στὴν κοινωνία καὶ στὶς ἀνάγκες της.

Αὐτὲς τῆς ἀφορμῆς φαίνεται νὰ πράξει οἱ ἐπικριτῆς τῶν «Ἀλυσίδων». Εἶναι τὰ γυαλιὰ τὰ σκοτισμένα, ἡ πρόληψη πὸς τὴν Ἑλλάδα δὲ θὰ τὴν κυβερνήσουν οἱ ἴδιοι νόμοι, πού ἀναπτύσσουν καὶ τῆς ἄλλες κοινωνίες. Γι' αὐτὸ πὲ κάθε φανέρωμα ἐξέλιξης, προόδου, οἱ κραυγῆς: αὐτὸ δὲν εἶναι ντόπια, γνήσιο ρωμαϊκόν εἶναι ξενότροπον. δὲ μᾶς ταιριάζει καὶ τὰ ρέστα.

Ὁ «Κριτικὸς τοῦ Νοῦμα» μᾶς ἔδωσε σωτᾶ μιὰ νύξη, πού πρέπει νὰ σταθοῦμε νὰ ἐξιτιμήσουμε ἕνα δράμα σὰν τῆς «Ἀλυσίδας».

Ἄν τὸ ἐξετάσωμε καλὰ τὸ πρᾶμα, τὸ γλωσσικὸ κίνημα ἀπ' τὴν πρώτη ἀρχὴ του δὲν εἶταν γλωσσικὸ ἀπλῶς, μὰ τὸ πνευματικὸ ψιθύρισμα ἑνὸς λαικοῦ ξυπνήματος, πού ἡ σπύλα του καὶ ἂν κρυφθόσκη ἀκόμα, καὶ ἂν μόνον τὸν καπνὸ τοῦ πρῶτου του φουν-

τώματος μᾶς δείχνει, μακριὰ δὲν εἶναι ἡ μέρα πού ἡ φλόγα του θὰ ξεσπάσῃ ἀκράτητη. Ὅσο καὶ ἂν ὁ λαὸς ὁ ἴδιος, ἀνήμερος καὶ ἀνίδεος, τάχτηκε ὡς τώρα πάντα μὲ τὸ μέρος τῶν πολέμων του, ἡ βαθύτερη ὡς τόσο κρίση τοῦ ζήτηματος μᾶς λέει πὸς ἡ γλωσσικὴ ἀνταρσία ἔχει τῆς ρίζες της στὶς ὕλικές ἀνάγκες τοῦ λαοῦ γι' ἀνάπτυξη καὶ πρόοδόν του. Φυσικὸ τοὺς ἴδιους τοὺς μπλεγμένους στὸν ἀγῶνα νὰ τοὺς παρασέρνουν μερικὲς προλήψεις κ' ἐνστικτα ἀνίκητα σὲ ἀλλοιότητι ἐκτίμησι τοῦ γενναίου τους ἀγῶνα. Ὁ φτωχὸς Λούθηρος δὲν ξαφνίστηκε λιγώτερον μὲ τὴν πυρκαϊὰ πᾶνψαν οἱ λόγοι, πού ἔβγαζε μπροστά τὴν πόρτα τῆς ἐκκλησίας τοῦ παλατιοῦ τῆς Βιττεμβέργης, πολεμώντας τὸ ἐμπόριον τῶν συχωροχρητιῶν τοῦ Πάπα. Καλογερικὸς καυγᾶς ἐκεῖ, γραμματικὰ μαλλώματα ἐδῶ. Κι ὁ Ψυχάρης, ὅσο καὶ ἂν τὸν κατηγορεῖ ἡ νεανικὴ ἐρμη τοῦ μαθητῆ τοῦ Γιαννισοῦ πὸς δὲν μπαίνει ἐπικεφαλῆς τῆς κοινωνικῆς μας ἀνταρσίας, μῆτις ἀπὸ καιρὸ χωρὶς νὰ τὸ νοήσῃ. Κι αὐτὸς κ' οἱ μαχητῆς, πού ξύπνησε ἡ γλωσσικὴ ἐπαναστάσῃ του, ἔχουν καθαρὰ τὴ συνείδηση πὸς ἡ γλωσσικὴ μεταρρύθμιση δὲν εἶναι μόνον αἰσθητικὴ ἀνάγκη. Τὴ σημασία της δὲν τὴν τόνισε μονάχα ὁ Φωτιάδης, οὔτε μόνον ὁ φίλος μας Κάρολος Ντείτριχ

τῆς ὑπόθεσις τὸ ἀγκλίμα μὲ μιὰ πλατύτερη ἀναγέννηση τοῦ ἔθνους, μὰ καὶ ὁ Ραμᾶς ὁ φεουδαρχικὸς ἔκαμε τὸ σῦλλογον ἀγωνιστῆ νὰ μπάσῃ τὴ ζωντανὴ γλώσσα στὴν παιδεία καὶ ὁ ἀστικὸς Ξενοπούλος ἔτρεψε μ' ἐνθουσιασμὸ νὰ βοηθήσῃ τὸ ἔργο. Αὐτὰ εἶναι ἡ ἰδεολογία μόνον, ἡ πνευματικὴ ἐξῆ των ὕλικῶν αἰτίων, πού ἀπαιτοῦν τὴ γλωσσικὴ μεταρρύθμιση. Τὰ ὄρατα νήματα, πού πλέγονται κάτω ἀπ' τὰ φαινόμενα καὶ τὰ μάτια μᾶς τὰ σκοτισμένα δὲν τὰ ξεχωρίζουν, ὁ καιρὸς, ἡ ἱστορία θὰ τὰ ξεδιπλῶνῃ. Ἐνα μονάχα δὲν μπορεῖ νὰ τᾶρηθῇ κανένας. Ὁνίστηκε ἀπὸ πολλοὺς καὶ τραγουδιέται σὲ ποιήματα καὶ κοπανίζεται σὲ ἄλλα πὸς ἡ καθαρῶστα δεσμεύει τὴν ἐλεύθερη ἀνάπτυξη τῆς ρωμαϊστικῆς πνίγει τὰ συμπερόντα τοῦ ἔθνους. Τὴ συνείδηση αὐτὴ τὴν ἔχει καθε δημοτικιστῆς καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ξενοπούλος ἀκόμα. Δὲν ἔχομε λοιπὸν μιὰ συνείδηση ξυπνημένη σὲ ρωμαϊκὴς ψυχῆς; Κι αὐτὸς ὁ ἀστοκρατικὸς κ' ἴδιος δὲν ἀναγνωρίζει σὲ φωτεινῆς στιγμῆς του τί χαραχτήρα ἔχει αὐτὸ τὸ κοινωνικὸ μᾶς ζήτημα, ἔπως ὀνομάζει ἀπερίφραστα τὸ γλωσσικόν; «Ἡ ἀρχαιομανία τῶν γραμματισμένων καὶ ὁ βυζαντινισμὸς τῶν Φαναριωτῶν», πού «ἀπ' τῆς βαρεῖς σκληριῆς του ξελευτερόνουνται οἱ Ἕλληνες», τί γνωρίσματα εἶναι;

μέ το Γουστάβο 'Αδόλφο. Τόν κατηγορήσαν κ' οί δικοί μας κ' οί Λατίνοι πώς εΐταν κρυφός Λευθηρ- νιστής, κ' ατή όμως τήν κατηγορία του τήν ξέπλυσε ή Σύνοδος του 1672. Τόν κατηγορήσαν κατόπι κ' οί Προτεστάντες πώς εΐταν άνθρωπος αδύνατου χαρα- χτήρα κ' αναποφάσιτος. 'Η αλήθεια είναι, μου φαίνεται, πώς ο Λούκαρις κ' χαρακτήρα είχε κ' ή- ξερε τί ήθελε. 'Ηθελε νά προφυλάξη τήν 'Ορθοδοξία από τόν Παπισμό, κ' καθαρίζοντας τήν από πο- λύκαιρες μοϋχλες, νά τήν καταστήσει πιό άγνή, πιό μορφωτική, κ' συναμα πιό συμπαθητικά στους έχ- τρούς του Παπισμού, τους Διαμαρτυρούμενους (2) Δούλεψε λοιπό στά γερά ο άνθρωπος γιά τή μεγάλη του τήν ιδέα, άφου, νάφησουμε τ' άλλα, μετάφρασε άλάκαιρο τό Βαγγέλιο μέ τόν Καλόγερο τό Μάξιμο στην κοινή γλώσσα του καιρού του (1). Δέν κατόρ- θωσε όμως κατά δυστυχία μας τίποτις. Μόλις ανέ- βαινε στον Πατριαρχικό θρόνο, κ' άρχισε ή ραδιουρ- γία από τά νευρόπαστα των Καθολικών. Πέντε φορές έγινε κ' ξέγινε Πατριάρχης. Είναι φρίκη νά τά διαβάξω. Τή στερνή στερνή φορά, πού δέν είχε πιά κ' τήν Πρέσβη της 'Αγγλίας νά τόν προστα- τεύη, πού ο Πρέσβης της 'Ολλάντας δέν έσωνε, κ' πού ο Γουστάβος 'Αδόλφος εΐτανε πεσμένος, βρισκουν ευκαιρία οί έχτροί του, πείθουνε τήν Πόρτα πώς αυτός γυρεύει 'Επανάσταση, τόν παίρνει ή 'Εξουσία κ' τονέ ρίχνει στό Βόσπορο. Τά ίδια περίπου του Γρηγορίου της Δημισάνης άργότερα. 'Επειδή κ' του Κύριλλου τό σώμα τό βρήκανε κατόπι ψαράδες κ' τό γλύτωσαν από τό κύμα κ' τό κρυφάθησαν.

'Ο Λούκαρις είναι ο μόνος πού είδε κ' έκρινε τήν κατάσταση σοβαρά, κ' καταπίεστηκε τή δουλειά σοβαρά. 'Ο μόνος πού πάσκιζε νά ξαναστηλώσει τήν αλήθεια μέσα στό έθνος. 'Αν πετύχαινε ως τό τέ- λος, θ' άτανε τό μεγαλύτερο θαύμα του κόσμου, νά φέρη τέτοιες φωτισμένες αλλαγές μέσα σέ τόπο κα- τοικημένο κ' τριγυρισμένο άπ' άλλους τους δαιμό-

2) 'Αφου γράφταν τά παραπάνω είδαμε σωστή Με- λέτη του σεβαστού 'Αρχιμαντήρι, Χρυσόστομου Α. Παπα- δόπουλου στή «Νέα 'Ημέρα» (αριθ. 1701/2), κ' με χαρά μας παρατηρήσαμε πώς παρόμοια περίπου ήχη κ' ή Πα- νοσιώτη του τήν πολιτική του Λούκαρι.

1) Μήτε λέξη γι' αυτή τήν ύπόθεση, ο δικός μας 'Ο Φρεαρτίης ως τόσο ξεσπαθώνει εναντίον του Λούκαρι με ζή- λο αληθινά μεσαιωνικό, άγκαλά έχ' για τήν 'Ελλάδα, ά- φου εκεί τά ίδια κ' χειρότερα γραφτήκανε κ' λεχτήκανε στον είκοστό τόν αιώνα.

νους του καιρού εκείνου από ξένους ραδιούργους, από τυφλό κ' αδιόρθωτο τύραννο, από πιό τυφλούς κ' α διόρθωτους συμπολίτες.

(άκολουθεί)

ΑΡΓΥΡΗΣ ΕΦΤΑΛΙΩΤΗΣ

ΣΤΙΣ ΚΟΚΚΙΝΕΣ ΦΥΛΛΑΔΕΣ ΤΑ ΣΚΟΥΡΑ ΚΙΤΑΠΙΑ

Τά αισθήματα κυβερνούν τους ανθρώπους. 'Ο χαρακτήρας μας είναι τά αισθήματά μας. Τά αι- σθήματά μας είναι οί ιδέες των άμέτρητων προγό- νων μας. Οί νεκροί μ' άς κυβερνούν. Οί άτομικές μας ιδέιτες άδικα θά παλέψουν κάθε φορά μέ τά αι- σθήματά μας. 'Αλλως τε κ' αυτές κατ' ά τ' 999 στα 1000 δέν είναι δικές μας. Τις χρωστουμε στην κοινωνία πού μας τις υποβάλλει κ' στα κιτάπια, ή τις φυλλάδες, πού διαβάζουμε.

Θέλω νά πω πώς δέ σηκάνει τίποτα τό δ,τι διαβάζοντας τόν Γκαίτε σκεπτόμαστε σαν άριστο- κράτες. Γιατί διαβάζοντας κατόπι τόν Λασσάλ γινόμαστε, μέ τήν ίδια πάντοτε κληή πίστη, ψυ- χοπονιάρηδες φίλοι του εγγάτη. Τό βέβαιο είναι: πώς κ' τήν πρώτη κ' τή δεύτερη φορά παραμένουμε οί ίδιοι ο άπόγονοι του κλέφτη κ' του κοτζάμπηση, ή τό άγγόνι του ραγιά του κάμπου.

Κι' αύριο δέν ξέρω τό τί μπορεί νά μ' άς φανεί πώς γίναμε, διαβάζοντας έναν τρίτον, όσο τό φυσι- κό μας δέ μ' άς επιτρέπει νά χαλιναγωούμε ως ζωη- ρή φαντασία μας κ' όσο τό επίχτητό μας—δ επι- στημονικός μας καταρτισμός—είναι σαθρός, δέν έ- χει γερά τά θεμέλια κ' δέν μπορεί ν' άντισταθεί στη δυνατή πνοή, πού πνέει άπ' τις σελίδες του σκούρου κιταπιού, ή της κόκκινης φυλλάδας. 'Όσο, δηλαδή, δέ νιώσαμε άκόμα τό άπλό επιστημονικό μάθημα, πού μ' άς μαθαίνει τήν ευεργετική δυσπιστία πρós τις εύκολογενικευόμενες θεωρίες κ' τά συστή- ματα.

Σύμφωνα μέ τά παραπάνω βεβαιώνω πώς από τις στήλες αυτές δέ μίλησε ο Βασιλικός, κ' οί κόκ- κινες φυλλάδες πού διαβάζει τόν τελευταίο αυτόν καιρό. Κι' από τις στήλες αυτές σήμερα δέ θ' ά- παντήσει ο Ραμ' άς, άλλά κάποια σκούρα κιτάπια. Τώρα αν τυχαίνει τά όσα λένε τά κιτάπια νά τε- ριάζουν κάπως κ' μέ τό φυσικό του, ενώ τά λόγια των κόκκινων φυλλάδων δέν τεριάζουν μέ τόν άν-

θρωπο Βασιλικό, αυτό πρέπει ν' άποδοθεί στην τύ- χη του δεύτερου πού τριγυρνά μεγάλες χώρες κ' πολιτείες κ' ξένες έγνιες τόν τραβάνε, κ' στην κακομοιριά του Ραμ' άς, πού κόλλησε σά στρείδι στο σπιτικό του της Πλάκας.

Και λοιπόν τά σκούρα κιτάπια μου κάτι θά μπορούσαν κ' αυτά ματσουλίζοντας νά πούνε, γιά τό πώς έγινε ή εξέλιξη της κοινωνίας από τήν άρ- χή ως τήν ώρα κ' γιά τους παράγοντες πού τήν προσδιορίζουν, όπως κ' γιά τό ρόλο της ελεύθερης βουλήσεως κ' άκόμα γιά τόν καθορισμό των κάποιων νόμων, πού δουλεύουν έξω από τή θέληση του άν- θρώπου κ' λοιπά.

'Αν όμως όλ' αυτά μπορούσαν κ' νά τά πούνε καθαρά κ' αιτιολογημένα φαντάζομαι, πώς θά λά- βαινε κ' σάρκα κ' όστά τ' όνειρο του Α. Com- te κ' των άλλων, πού όνειρεύθηκαν τήν ίδρυση έ- πιστήμης Κοινωνιολογίας.

Κ' ίσα ίσα επειδή δέ μπορούνε νά τά ξεκαθαρίσουν γιά τότο κ' ο ύποφαινόμενος άμφισβήτησε πάντο- τε τήν ύπαρξη μιας τέτιας επιστήμης. Γιατί μέ ό- σα τόλμησα νά γράψω, είτε κρίνοντας διαστακτικά τό σπουδασμένο βιβλίο του κ. Σκληρού, είτε άπαν- τώντας θαρρετά στο κήρυγμα της Μανιακής 'Αλλα- γής του κ. Βασιλικού, ένα πράγμα έτόνισα—τό δ,τι κ' οί δύο τους μ' άς παρουσιάζουν τά κοινωνικά προ- βλήματα σαν πράγματα λυμένα κ' γνωστά, ενώ είναι άλυτα κ' άξεδιάλυτα. Μ' άλλα λόγια τους κατηγορήσα πώς γενικεύουν πρόωρα επιστημονικές ύποθέσεις, όταν μ' άς λένε πώς έπει γίνεται ή εξέ- λιξη της κοινωνίας, ενώ μπορεί κ' νά μή γίνεται έτσι κ' όταν μ' άς βεβαιώνουν πώς ή εξέλιξη των κοινωνιών κ' ή πρόόδος τους είναι τό ίδιο πράγμα, ενώ ή εξέλιξη μπορεί νά μήν οδηγεί πάντοτε στην πρόοδο.

Νομίζοντας πώς αυτή από μιας αρχής ύπ'ήρξε ή περίφημη βάση της συζητήσεώς μας, θά ξαναπαν- τήσω άπάνω στον ίδιο χαβ' ά. Και λέω. 'Η 'Επιστή- μη γιά ν' άναγνωρίσει ένα Νόμο χρειάζεται νά πει- σθεί, πώς τά ίδια αίτια φέρνουν τά ίδια αποτελέσμα- τα. Κι' ο νόμος της είναι τόσο σταθερότερος όσες περισσότερες φορές μπόρεσε νά πεισθεί ή 'Επιστήμη πώ βρέθηκε μπροστά στα ίδια αίτια πού φέρα- νε τά ίδια αποτελέσματα. Μά γιά νά πεισθεί πώς βρίσκεται μπροστά στα ίδια αίτια χρειάζεται νά τυ- χουν, ή κ' νά δημιουργήσει ή 'Επιστήμη (μέ τόν πειραματισμό) έντελώς άπαράλλαχτες συνθήκες,

Λαϊκά ή άριστοκρατικά; Κ' ή λευτεριά αυτή, πού βλέπει ο κ. 'Ιδας, δέν είναι έξυπνημα μιας συνείδη- σης; Και προχωρώ μακρύτερα άκόμα κ' αν μονα- χά στο πνεύμα του συγγραφέα του «'Ηρώων κ' μαρ- τύρων αίμα» έξυπνησε αυτή ή συνείδηση, τόν ποιη- τή τόν έφτανε. 'Η ιδέα του βρίσκεται δυναμικά στην πραγματικότητα, πού στήλνει τό ιδανικό του.

*

Τό βαθύτερο χαρακτήρα του γλωσσικού κινήμα- τος τόν διαισθάνθηκε ο Καμπύσης πρώτος. «Οί Κούρ- δοι» του είναι γιά τή φιλολογία μας β,τι γιά τή γερμανική ή «'Εμιλία Γαλόττι» κ' ή «Ραδιουργία κ' 'Αγάπη», β,τι γιά τή γαλλική ή διλογία του Φί- γαρο. Σε τούτα ύφώνεται κρυφή κατ' ά τ' άριστο- κράτη, στους «Κούρδους» διαμαρτύρηση κατ' ά τ' άριστο- κράτη άστού. 'Ενας σταθμός στην τέχνη μας, πού τόν άρνήθηκε ο Ίβος συγγραφέας των «Κούρ- δων» πρώτος. 'Επανάστατης γνώσεως, πολεμιστής του καθεστώτος στην αρχή από ένστικτο, τυλίχτηκε έ- πειτα μοιραία στα δίχτυα μιας φιλοσοφίας πλάνης, γιά νά μεταμορφωθεί σέ άναρχικό, έγωϊστικό, άτομι- κιστικό επανασάτη. Τόν ξάφνισε ή ζωή μιας ξένης χώρας μέ τό δικό. Μά θαύμασε σ' αυτή τό πηλινέ

της μεγαλειος κ' ο άντάρτης γύρισε από κει «άρι- στοκράτης». Πόλεμος γιά τόν πόλεμο, άρνηση των πάντων, τό σφυρί γιά τό σύντριμμα άκακων ειδώλων έχ' γιά τό γκρέμισμα του άπίου καθεστώτος. Είτε αυτή ή επίδραση, είτε συγγενή ένστικτα έσυραν τή νεότερη γενιά σέ όμοια φιλοσοφία. Τό έγώ μας κύ- ριος κ' άφέντης της ζωής, αυτό τήν πλάθει κ' τήν οδηγεί β,που του καπνίζει, άσκώντας ώσαν σπύρη τή δύναμή του. Τά πλήθη σκιάδα πίσω του, τούρμα οί λαός, βάνκισος, χυδαίος όχλος. Φιλοσοφικός άναρ- χισμός, ψυχολογία πλουτοκρατική, μέ όλο τό άρι- στοκρατικό κέρδωμά της. Τώρα πίσω πίσω άριστο- κρατία. Μόνον άνιστόρητος μπορεί νά πιστεύη στο ξα- νάνωμά της. Σ' αυτά τά δίχτυα μπερδεμένη ξετυλί- χτηκε ή νεαρή φιλολογία μας. Λαϊκό τό φόρεμα, άστικέ τό βάθος. Τ' άξίζει ή παραγωγή της, τό ύ- πόδειξε ο Γιαννιός. 'Ανοίξτε τό «Νουμά», ξεφυλλί- στε, αν ήθετε, κ' τά «Παναθήνια». Τά νεαρότερα περιοδικά δείχνουν πλατύτερα τά ρήχη κ' τήν ξέ- ρα. Κάθε πνοή, κάθε όρεσιά ώσαν νά χάθηκε άπ' τή νιότη αυτού του τόπου. Και φυσικό τάστικα ίδα- νικά—κ' τά τέια είναι τά μεγάλα έθνικά ιδανικά, πού θέλει ο Παλαμάς νά κλείση ο ποιητής στο καλόδι- του—ξεπεσμένα πιά, πώς θά μπορούσε νά ζωογονή-

σουν μια έμπνευση καινούρια; Οί πιό πολλοί από τους παλιότερους σόπασαν, όπου δέν άναμασσούν, οί κατοπινοί τους έρμιά, χάρος. Τό πολύ πολύ σ' έναν ή δυό μια άδραση τεχνολογία. Τού κ' άκου πιάνον- ται παλιοί κ' νέοι νά ξεσπάνουν μια έθνική ιδέα. 'Όνειρα άρματοπολικά κ' συμμορίες μακεδονικές δέ βγάξουν πιά ποιητές πέρα άπ' τό ύψος κ' τό είδος του Μαρσούκα. Βαθιοί κοινωνικοί άναχρασμοί τους βγάξουν, άγώνες γιά τόν πολιτισμό τους ξεπετούν στη μέση. Μά τέτοιαι άγώνες είναι είναι άσυμβίβαστοι μέ τάστικα ένστικτά μας. 'Όσο κ' αν είχαμε τή συνεί- δηση της σημασίας του γλωσσικού ζητήματος, έκει- να δέ μ' άς άφησαν νά γκρέψουμε ξανάνωμα κ' της ψυχής μας στην λαϊκή ψυχή. Ζωή λαού γιά μ' άς μέ- νο οί έξωτερικές συνθήκες του, οί εκφράσεις του, οί προλήψεις, αυτά άγκαλιόμαστε οί εξαίρέσεις λίγες. 'Όπου όρεσιά κ' ζωντανό κρυμένο, φυλάχτηκε κα- θέννας νά τάγγιξη. 'Η όψια της λαϊκής ψυχής δέν πύρωσε τά χείλη μας, ή σιλαβιά της δέ μ' άς έξυπνη- σε τόν πόνο, πού κινάει ψυχές γενναίες. Δέν κατη- γορώ κανένα κ' νά τό κ' άμω. εμ' ένα από τους κατηγορούμενους. Διατυπώνω μοναχά, γυρεύω νά έ- ξεγγήσω τό φαινόμενο της νάρκης μας. Βάρος μοιραίο καθίζει στην ψυχή μας, πού δέν τινάζει εύκολα. Φυ-